

ОТНОСНО НЯКОИ АСПЕКТИ НА ГОДИШНИЯ ФИНАНСОВ ОТЧЕТ НА СТОПАНСКОТО ПРЕДПРИЯТИЕ

гл. ас. д-р Гергана Василева Николова
Бургаски свободен университет

ABOUT SOME ASPECTS OF ANNUAL FINANCIAL REPORTS OF ENTERPRISES

Gergana Vasileva Nikolova

***Abstract:** The aim of this paper is to raise some aspects for a change of the Annual Financial Report (AFR), used as a source of generalized accounting information about the economic activities of an enterprise. An attempt is made to highlight only some parts of the problem areas, while researching the topic of the AFR, which could be used as a base for a planned in the future, more thorough and full-scale research of this topic.*

***Key words:** Annual Financial Report (AFR), historical review, consumers' interests, evolution.*

Историческият преглед на темата за съдържанието и информационните възможности на Годишния финансов отчет на предприятието показват, че тя е **обект на изучаване още в първия писмен труд по счетоводство** – трактатът на Лука Пачиоли¹. Принципите на допиката и на балансовото равенство са в основата на счетоводството през повече от пет вековното му развитие.

Във всеки един етап от развитието на икономическите и социалните отношения, създаваната от предприятието счетоводна информация с общо предназначение е използвана от стопанските субекти за вземане на решения. Именно, поради значимостта ѝ за нуждите на управлението и на редица вътрешни и външни за предприятието ползватели, създаваната от счетоводството информация, нейното представяне в елементите на ГФО на стопанското предприятие е **нормативно регулирана** в Закон за счетоводството и в приложимите счетоводни стандарти².

Актуалността на темата се определя от значимостта на информацията, съдържаща се в ГФО с общо предназначение, която е основен източник за вземане на стопански решения от външните за предприятието потребители в глобалното стопанство.

¹ Пачиоли Л., 11-ти Трактат За сметките и записите”, 9 отдел съчинения “Съвкупност от аритметики, геометрии, учения за пропорциите и отношенията” 1494.

² Понастоящем у нас изготвянето и представянето на информацията в ГФО с общо предназначение на предприятията е регулирано в текстовете на Закона за счетоводството и в приложимите счетоводни стандарти: Национални стандарти за финансови отчети на малки и средни предприятия и Международни счетоводни стандарти (НСФОМСП и МСС, МСФО).

Поставяме си за **цел** да изследваме как се развиват информационните възможности на съдържанието на ГФО във времето, според измененията в потребностите на стопанските агенти.

Обект на изследването е съдържанието на ГФО на стопанските предприятия, регулирано с приложимото счетоводно законодателство.

Предмет на настоящото изложение е дефинирането на проблемните области по темата за ГФО на стопанското предприятие.

Ограниченията в изследването са следните: видът на ГФО е разгледан в исторически план; изучава се индивидуалният ГФО само за стопанските предприятия, поради определени специфики на другите видове дружества. На този етап изследването е теоретично, което е предпоставка за формулиране на въпроси и провеждане на емпирично изследване от автора.

Когато става въпрос за дефиниране на съставните елементи на ГФО на предприятието, техният състав, форма и предназначение, бихме посочили, че съобразно приложимите СС, всички те са известни³. В съдържателно отношение основните елементи за представяне на счетоводна информация, отразяваща финансовото състояние на предприятието, за измененията, и за резултатите от осъществяваната дейност, ГФО на стопанското предприятие се състои от: Счетоводен баланс (Отчет за финансовото състояние), Отчет за приходите и разходите (Отчет за всеобхватния доход), Отчет за паричните потоци, Отчет за собствения капитал и Приложение съгласно СС 1 Представяне на финансови отчети. С изменение на действащия Закон за счетоводството, което е в сила от 1 януари 2007 год., предприятията изготвят и Годишен доклад за дейността⁴.

Разсъждавайки за съдържателната страна на ГФО на предприятието, прави впечатление, как отчета, който се публикува за външни за предприятието потребители на информация се е променял във времето – по брой и вид на съставните елементи, обхват на информацията, в съдържателно отношение, наименование и значимост. Разбира се, по своята същност предназначението на данните в ГФО е едно и също – да удовлетворява информационните потребности преди всичко на външните за предприятието ползватели.

Историческите данни свидетелстват⁵ [4 и 5], че до края на 19-ти век, основен информационен източник за дейността на предприятията е счетоводният баланс, т.е. финансовият отчет се е състоял от един елемент, а именно **балансът**. Това се обяснява преди всичко с интереса на ръководството и на собствениците на предприятията за опазване на собствеността им.

В световен мащаб, в началото на 20-ти век, потребността от увеличаване на собствения капитал и привличането на инвеститори в предприятията, поражда необходимостта и от оповестяване на информация за финансовия им резултат. По тази причина значимостта на втория елемент на ГФО - **Отчетът за приходи и разходи** (ОПР)

³ Виж СС 1 Представяне на финансови отчети.

⁴ Виж Закон за счетоводството, чл. 22.

⁵ Виж Райнов, Б. и Филипова, Ф., цит. източници.

нараства, доколкото и днес той е основен източник на обобщена счетоводна информация, позволяваща извършването на оценка за това „как и до колко корпорацията генерира богатство“⁶ [5; 40].

С течение на времето, еволюцията в икономическите условия води до разграничаването на отговорностите на собствениците и на управляващите отделното предприятие. Стремещт и на двете страни за максимизиране на финансовия резултат, съответно за получаване на по-големи дивиденди и по-високи премии показва, че информацията във Финансовия отчет (ФО) е била обект на манипулиране от страна на съставителите ѝ. Както пише Уорън Бъфет „Склонността да пипнеш тук-таме някои числа в края на краищата води до склонност да представяш невярно всички числа.“⁷ [2; 63] Правопропорционалната зависимост между размера на положителния финансов резултат и плащанията, извършвани в полза на собственици и ръководство на предприятието стимулират развитието на креативното счетоводство⁸. „Мениджърите, които вечно обещава да оправят числата, в някакъв момент се изкушават да подправят числата.“⁹[2; 63]

Третият елемент, **Отчетът за паричните потоци** се включва в състава на ГФО, за да стане възможно проследяването на движението на паричните потоци в предприятието по видове дейности. Този елемент се обвързва с един от счетоводните принципи – принципът „текущо начисляване“. Смищълът, същността на принципа се изразява в разграничаването на два момента при отчитането на приходите и разходите, а именно - на начисляването и плащането. По тази причина за предприятията е важно да следят отделно реалните пари в брой, които постъпват в тях и изтичащите от тях, и да представят обобщена информация за това в Отчета за паричните потоци.

Отчетът за собствения капитал като самостоятелен елемент на ГФО се въвежда при ревизиране на МСС 1 през 1998 г. По своята същност този елемент от ГФО се изготвя на база на уравнението: собственият капитал е равен на разликата между всички активи и общите пасиви на предприятието. Собственият капитал показва балансовата стойност на бизнеса ($СК = А - П$).

Приложението към Годишния финансов отчет се разглежда като неразделна част от отчета. В съдържателно отношение се състои от отделни справки и приложения, регламентирани с приложимия СС 1 Представяне на финансови отчети. Като съставен елемент от ГФО, Приложението прави по-лесно „читаем“ основният комплект отчетни форми. Годишният финансов отчет в цялост се характеризира с взаимосвързаност на съставните му елементи, тъй като те отразяват различни страни от осъществяваната в предприятието дейност.

Потребността и полезността от информацията във финансовите отчети е изследвана от редица специалисти в областта¹⁰ на счетоводството, доказвайки нейното значе-

⁶ Виж Филипова, Ф., Финансовото счетоводство и качеството на финансово-счетоводната информация, стр. 40

⁷ Виж Бъфет, М., Кларк, Д., Уорън Бъфет и тайните на мениджмънта”, стр. 63

⁸ За креативно счетоводство, виж изт. 10.

⁹ Виж Бъфет, М., Кларк, Д., Уорън Бъфет и тайните на мениджмънта”, стр. 63

¹⁰ Виж трудовете на проф. Спасов, проф. Белмер, проф. дин. Иван Душанов, проф. дин. Марин Димитров, проф. дин. Коста Пергелов, проф. Ф. Филипова, ст. н. с. ДЕС Живко Бонев, проф. Васил Божков, проф. Емилия Миланова, доц. д-р Иван Златков, доц. д-р Надя Костова, доц. д-р Антон Свраков и др.

ние преди всичко за външните за предприятието ползватели. Известни са ни и основните групи лица, които вземат своите решения въз основа на данни от ГФО. Базирайки се на познанията за това кои са потребителите и какви са техните интереси, за целите на настоящото изследване, ще си позволим само да ги посочим. Сред заинтересованите външни ползватели на информация от ГФО на предприятията са: инвеститори, кредитори, доставчици, клиенти, държавни органи, обществеността и пр. Известно е също, че интересите на тези оформили се групи потребители често са противоречиви, съобразно целите, които те преследват. Това е предпоставка за широка дискусия сред специалистите относно търсенето на баланс между интересите на отделните групи потребители при представянето на информацията в ГФО на предприятието. Еднозначен отговор по този въпрос понастоящем не е изведен. В специализираната литература се поставят различни виждания. Без да претендираме за изчерпателност, за целите на настоящото изследване, ще си позволим да акцентираме само върху някои от тях.

Един от дискутираните въпроси е дали ГФО с общо предназначение е полезен за всяка от групите потребители на информация. В отговор се поставя и още един въпрос, а именно, дали не следва да се изготвят ГФО по отрасли, или за всяка от основните групи заинтересовани потребители. Нашето виждане по въпроса се свежда до няколко аргумента.

ГФО с общо предназначение, който се изготвя в съответствие с приложимия СС 1, не удовлетворява в еднаква степен интересите на всички групи ползватели. Това е логично и напълно обяснимо. Наименованието и съдържанието на този отчет предполагат, че ГФО с общо предназначение се създава, за да удовлетворява общите, а не специфичните информационни потребности на различните ползватели. Подобно на създаването на СС 41 Земеделие, след предварително провеждане на емпирично проучване, е възможно да се изследва и обоснове, необходимо ли е изготвяне на ГФО по отрасли (секторна принадлежност), т.е. това ще повиши ли полезността на ГФО. По същество, един финансов отчет може да бъде полезен в различна степен, която се определя от фактори като: икономическа среда, манталитет на бизнес, квалификация на съставителите му и пр. Регламентът, който по настоящем съдържа правилата за изготвянето и представянето на ГФО са приложимите счетоводни стандарти – национални и международни. И двете групи стандарти посочват правилата за създаване на отчети с общо предназначение, без по същество да поставят ограничения, по преценка на предприятието да се изготвят отчети за конкретни потребители. Към момента потребността от регулиране на оповестяваната обобщена счетоводна информация във финансовия отчет за дейността на предприятието е само спрямо ГФО с **общо предназначение**.

В продължение, в специализираната литература се дискутира въпросът, че времето на ГФО с общо предназначение отминава¹¹ [5; 96], и вероятно е логично да се потърси аргументирано по-добър вариант за изготвяните от предприятията ГФО, така че те да се доближават повече и повече към реалните потребности на ползвателите на информацията от ГФО, т.е. да се намали „информационната асиметрия“. Трябва ли да търсим още и още универсалните правила за изготвяне на ГФО с общо предназначение след като дефинираме отделни групи потребители с конкретни информационни потребности? Заедно с това ни е известно, че всяка една предприета промяна в правилата за счетоводната практика е свързана с извършването на разходи по прилагането ѝ. В тази връзка, оценката и подходът за осъществяване на промени в начина на изготвяне

¹¹ Филипова, Ф., цит. изт., стр. 96

и представяне на данните в ГФО на предприятието е свързано с удовлетворяване на едно общо изискване, а именно – съотношението ползи: разходи. Ползите от направена промяна в счетоводните правила трябва да надхвърлят разходите по нейното внедряване и прилагане.

Аргумент в подкрепа на факта, че ГФО подлежи на развитие и на ревизия са многото на брой, обем и сложност на изпълнение, изменения в текстовете на МСС¹², които се явяват основна база за изготвяне на ГФО с **общо предназначение в световен мащаб**. Извършваните изменения са по-скоро в резултат от непрекъснато нарастващите изисквания към съдържанието на данните в ГФО от страна на заинтересованите потребители, т.е. развитие според нуждите на ползвателите. По същество предназначението на данните в ГФО на предприятието не се е променило, а по-скоро потребностите на ползвателите им се увеличават, в т.ч. с изисквания за предоставяне и на извънсчетоводна информация.

Интерес представлява становището, че „Дори и тази част от счетоводната литература, която се базира върху емпиричнобазирани модели, свързани с хипотезата за активния пазар и модела за капитал-активи-ценообразуване във финансите, не включва никакви тествания на хипотези, които директно да обяснят защо финансовите отчети имат настоящата форма и съдържание.“¹³, [5; 48] Извършването на промени в подходите за изготвяне и представяне на данни за предприятието в ГФО, считаме, че следва да се предприема едва след обосновано доказана нужда от тях.

Друг съществен момент, който заслужава внимание според нас при разглеждането на темата за ГФО, е наличието на все повече оповестявания и приложения към финансовия отчет. Така например, компаниите, които представят Отчет за екологичното си поведение се възприемат като по-отговорни към обществото, спрямо тези, които не изготвят подобни справки. Фактът, че към финансовия отчет се включва все повече информация (счетоводна и извънсчетоводна), ни дава основание да обърнем внимание, че тези справки и приложения се изготвят съобразно потребностите на външните ползватели. Като цяло техният интерес се увеличава по обем, още и по вид на предоставяната от предприятието информация. Опитът показва, че нарастването на броя на оповестяванията към финансовия отчет е в резултат от искания от страна на външни за предприятието потребители. Посредством оповестяванията, които се правят към ФО все повече се дава превес на прогнозната спрямо информационната му функция. По този начин се дава предимство на дългосрочните пред краткосрочните цели на предприятието, и на възможността те да бъдат анализирани от страна на ползвателите..

България като част от глобалното стопанство участва в процесите, протичащи по повод свободното движение на хора, стоки, капитали. Част от усилията на националната ни икономика са насочени към привличане на мултинационални компании, както и към усвояване на средства от външни капиталови пазари. За да са атрактивни местните компании от гледна точка на инвеститорски интерес (национален или

¹² Международните счетоводни стандарти (МСС), издание на Комитета за международни счетоводни стандарти и приети за приложни от Европейския съюз включват МСС щъв 31.12.2012 г. Включват МСС, МСФО, Тълкуванията на Постоянния комитет за разяснения и Тълкуванията на Комитета за разяснения на МСФО.

¹³ Виж Филипова, Ф., Финансовото счетоводство и качеството на финансово-счетоводната информация, стр. 48

чуждестранен), или вземането на решение за инвестиране е процес, изискващ събиране и анализиране на информация за състоянието на предприятието. Един от най-богатите инвеститори в световен мащаб, Уорън Бъфет (четвърти по богатство в света към момента), когато взема инвестиционни решения, търси картината на приходите на акция за период от 10 години, в която е установима последователност и възходяща тенденция¹⁴ [2; 27]. Ключовата дума в неговото проучване е дългосрочното, трайното конкурентно предимство на предприятията, в които той решава да инвестира. Опитът, който можем да черпим от неговия успех е описан в редица печатни издания¹⁵. Известно е, че Бъфет използва три бързи теста, за да открие най-добрата компания, в която да инвестира. Това са: доходността на акцията, нивото на задлъжнялост и коефициентът на рентабилност на приходите. Основен източник за тяхното определяне, всъщност се явява счетоводната информация, представена в елементите на ГФО на предприятията. Разбира се, че е нужна и още голяма по обем информация за вземане на инвестиционни решения, но безспорно счетоводната информация има ключова роля и значение.

Казаното и написаното от Бъфет е ценно както за изучаващите теорията, така и за реалните участници на капиталовия пазар. Виждането на Бъфет за финансов отчет се изразява в това, че отчетът ни „разкрива къде са скрити съкровищата, но трябва да разгледаме отчети за няколко години ако наистина искаме да узнаем как стоят нещата¹⁶.” [3; 194]

Глобалното стопанство дава своето силно отражение и върху нормативното регулиране на съставянето и публикуването на Годишния финансов отчет на предприятията. Базирайки се на основната цел за изготвяне на финансовите отчети с общо предназначение, а именно получаването на прозрачност и сравнимост на информацията с общо предназначение, СС 1 Представяне на финансови отчети претърпя редица промени. Ще си позволим да поставим акцент само върху последните изменения, които са в следните направления:

- От 1 януари 2013 г., Отчетът за всеобхватния доход се заменя с Отчет за печалбата и загубата и другия всеобхватен доход¹⁷; Названието на Отчета за всеобхватния доход е променено, но се допуска използването и на др. названия.

- Изисква се групиране и представяне на статиите на другия всеобхватен доход в зависимост от възможността им да бъдат прекласифицирани в бъдеще.

Критиките към настоящия вид на ГФО са обект на широка дискусия. Поставят се въпроси относно степента на удовлетвореност на информационните потребности на потребителите и изискването за оповестяване на все повече не счетоводна информация; липсата на счетоводна информация за отчетни обекти като клиентски листи, запазени марки, човешки капитал и пр.; алтернативността за ежедневно вземаните счетоводни решения и преценки, която се предоставя чрез приложимите счетоводни стандарти (един такъв пример от 1994 год. е за компанията Rover, за която в следствие от прилагането на две групи счетоводни стандарти, финансовият ѝ отчет показва разлика

¹⁴ Бъфет, У., Уорън Бъфет и тайните на мениджмънта, стр. 27

¹⁵ Книги за У. Бъфет са: Бъфетология, Упражнения по Бъфетология, Новата Бъфетология, Дао на Уорън Бъфет и др.

¹⁶ Бъфет, У., Уорън Бъфет и Анализът на финансови отчети, стр. 194.

¹⁷ Публикувано от Съвета по МСС от 16.06.2011 г.

от 111 млн лири¹⁸ [5; 63].); възможностите за проява на субективизъм при вземане на счетоводни решения (креативното счетоводство); проблемите при прилагането на справедливата стойност; противопоставянето на счетоводните принципи „уместност“ и „достоверност““.

Изводът, до който достигаме и се оформя от извършения преглед на темата е **стремежът за скъсяване на информационното разстояние между мениджърите и външните потребители на счетоводната информация, която основно се представя чрез данните в ГФО на предприятието.** Възможността за преодоляване на информационната асиметрия, към момента е постижима посредством нормативно регламентиране на съдържанието, вида и публичността на финансовия отчет на предприятието в глобалното стопанство чрез текстовете на МСС. „Глобалните проблеми изискват глобални решения.“¹⁹ [5; 161] Заедно с това, според нас, **всяко едно изменение и допълнение в правната рамка за ГФО следва да бъде обективно, а не субективно наложена.**

Темата за ГФО е широко **дискусионна** и считаме, че нейната актуалност все повече нараства в глобалното стопанство, и нейното изучаване изисква много усилия и изследвания от страна на специалистите по счетоводство. Нашето внимание също ще бъде ангажирано с нейното по-цялостно и задълбочено проучване и анализиране. На настоящия етап от проведеното изследване, авторът си поставя за цел по-скоро да се опита да **дефинира основните проблемни области**, върху които да се базира едно бъдещо по-задълбочено изучаване.

Литература:

1. Бонев, Ж. Някои въпроси относно публичността на финансовите отчети, сп. Данъчна практика, бр. 6 от 2003 г., стр. 28-30.
2. Бъфет, М., Кларк, Д., Уорън Бъфет и тайните на мениджмънта, изд. Изток-Запад”, 2012.
3. Бъфет, М., Кларк, Д., Уорън Бъфет и Анализът на финансови отчети, Изд. Изток-Запад, 2011.
4. Райнов, Б., Основни компоненти на финансовия отчет, сп. Данъчна практика, бр. 2 от 2004 г., стр. 33-36.
5. Филипова, Ф., Финансовото счетоводство и качеството на финансово-счетоводната информация, Стено, Варна, 2012.
6. МСФО, „К енд Б консулт“ ЕООД, изд. Кабри, 2009.
7. МСФО, Фондация на Комитета по МСС, 2005.
8. НСФОМСП, Комап, 2008.
9. Закон за счетоводството, ДВ бр. 98 от 16 ноември 2001 г., посл. изм. и доп. ДВ бр. 15 от 15 февруари 2013 г.
10. http://en.wikipedia.org/wiki/Creative_accounting.

¹⁸ Виж Филипова, Ф., цит. изт., стр. 63.

¹⁹ Виж Филипова, Ф., Финансовото счетоводство и качеството на финансово-счетоводната информация, стр. 161